

Lapsivaikutusten arvioinnin perusteet

Suomen UNICEFin koulutusmateriaalia

Lapsivaikutusten arviointi (LAVA)

=

**lasten edun ensisijaista huomioon
ottamista päätöksissä, jotka koskevat
lapsia ryhmänä**

*Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten eri
oikeuksien toteutumiseen, hyvinvointiin ja arkeen?*

*Millainen päätös toteuttaa lapsen oikeuksia parhaalla
mahdollisella tavalla?*

Lapsibudjetointi (LABU)

=

**Talousarvion ja/tai tilinpäätöksen
lapsivaikutusten arviointia eli lasten edun
ensisijaista huomioon ottamista
talouspäätöksissä**

Miten talousarviota ja tilinpäätöstä voidaan tarkastella lapsen oikeuksien näkökulmasta?

Miten julkisia varoja kohdennetaan lapsiin?

Millaisia vaikutuksia käytetyillä varoilla saadaan aikaan lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisen näkökulmasta?

Millainen talouspäätös toteuttaa lapsen oikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla?

Lapsivaikutusten arviointi

- Ennakkovaikutusten arviointia (EVA), perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia
- Tunnistetaan etukäteen, miten hanke tai päätös tulee vaikuttamaan lapsen eri oikeuksien toteutumiseen, hyvinvointiin, kehitykseen ja arkeen
 - Onko ratkaisulla
 - haitallisia vaikutuksia lapsille? Miten niitä voidaan vähentää?
 - positiivisia vaikutuksia lapsille? Miten niitä voidaan vahvistaa?
 - Erityisesti huomioitava vaikutukset haavoittuvaisessa asemassa oleviin lapsiin
- Perustan arvioinnille muodostaa [YK:n lapsen oikeuksien sopimus](#). Sopimus on lakina voimassa Suomessa.

Miksi arvioida lapsivaikutuksia?

- LAVA edistää jokaisen lapsen oikeuksien täysimääräistä toteutumista sekä lapsen mahdollisuuksia hyvään elämään ja arkeen omassa kotikunnassaan ja lähiympäristössään
 - Osa lapsen ennakkollista oikeusturvaa
- LAVA on päätöksenteon valmistelun työväline, jonka avulla voidaan tehdä perusteltuja, tietoon pohjautuvia päätöksiä
- Mitä muita hyötyjä? Mm.
 - Valmistelun ja päätöksenteon laatu, avoimuus ja osallistavuus lisääntyvät
 - Haittojen, riskien ja negatiivisten vaikutusten minimoiminen
 - Ratkaisuvaihtoehtojen lisääntyminen
 - Ennaltaehkäisyä jälkikäteen korjaamisen sijaan
 - Investoimalla lapsiin nyt, säästetään tulevaisuudessa

Lapsibudjetoinnin tavoitteet

- Lapsibudjetointi tuottaa päätöksenteon tueksi tietoa, jonka avulla voidaan
 - tuoda esille lapsiin ja nuoriin julkisen vallan kohdistamat resurssit
 - arvioida resurssien kohdistamisen ja toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta
 - pitkällä aikavälillä kohdentaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvat määrärahat sekä oikeudenmukaisesti että vaikuttavasti
 - kiinnittää huomio ilmiöihin ja lapsen oikeuksiin poikkihallinnollisesti
- Tavoitteena mahdollistaa tiedolla johtamista
- Lapsibudjetoinnilla saatavan tiedon tulee ohjata tulevien talousarvioiden suunnittelua ja talousjohtamista

A young child with blonde hair and blue eyes, wearing a yellow dress with a cupcake pattern, smiling in a crowd. The child is the central focus, looking directly at the camera. The background is a blurred crowd of people, suggesting an outdoor event or festival. The text 'OSIO 1 LAVA JA LABU: OIKEUSPERUSTA' is overlaid on the right side of the image in white, bold, sans-serif font.

OSIO 1
LAVA JA LABU:
OIKEUSPERUSTA

Lapsivaikutusten arviointi kunnan velvoitteena

- **YK:n lapsen oikeuksien sopimus**
 - 3.1 art. lapsen edun ensisijaisuus
 - 12 art. lapsen oikeus saada ilmaista näkemyksensä ja saada se huomioon otetuksi
 - 4 art. valtioiden velvollisuus ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin toimiin lapsen oikeuksien toteuttamiseksi
- **Perustuslaki** (6 § lasten oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja 22 § perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen)
- **Hallintolaki** (31 § viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä)
- **Varhaiskasvatusturvalaki** (4 § lapsen edun ensisijaisuus ja 24 § varhaiskasvatuksen arviointi)
- **Perusopetuslaki** (3 a § lapsen edun ensisijaisuus ja 21 § koulutuksen arviointi)
- **Lukiolaki** (56 § koulutuksen arviointi)
- **Laki ammatillisesta koulutuksesta** (126 § koulutuksen arviointi)
- **Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki** (6 § hyvinvointi- ja terveysvaikutusten ennakoarviointi kunnassa)
- **Maankäyttö- ja rakennuslaki** (9 § vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa)

1 LAPSEN MAARITELMA	2 SYRJINNAN KIELTO	3 LAPSEN ETU	4 OIKEUKSIEN TOIMEENPANO	5 VANHEMPIEN KUNNIOITTAMINEN KASVATTAJINA	6 OIKEUS ELÄMÄÄN JA KEHITTYMISEEN	7 NIMI JA KANSALAISUUS
8 HENKILÖLLISYYS	9 PERHEEN PITÄMINEN YHDESSÄ	10 PERHEHYTYEDEN SÄILYTTÄMINEN	11 LAPSIKAAPPAUSTEN ESTÄMINEN	12 LASTEN NÄKEMYSTEN KUNNIOITTAMINEN	13 MIELIPITEEN-VAPAAUS	14 AJATUKSEN-OMANTUNNON- JA USKONNONVAPAAUS
15 JÄRJESTÄYTYMINEN JA TOIMIMINEN YHDISTYKSISSÄ	16 YKSITYISYIDEN-SUOJA	17 OIKEUS SAADA TIETOA	18 VANHEMPIEN VASTUU	19 SUOJELU VÄKIVALLALTA	20 LAPSET, JOILLA EI OLE PERHETTÄ	21 LAPSET, JOTKA ON ADOPTOITU
22 PAKOLAISINA MAAHAN TULLEET LAPSET	23 LAPSET, JOILLA ON VAMMA	24 TERVEYS, VESI, RUOKA, YMPÄRISTÖ	25 KODIN ULKOPUOLELLE SIIJOITTAMINEN	26 SOSIAALINEN JA TALOUDELLINEN TUKI	27 RIITTÄVÄ ELINTASO	28 KOULUTUKSEEN PÄASEMINEN
29 KOULUTUKSEN TAVOITTEET	30 VÄHEMMISTÖKULTTUURIT, -KIELET JA -USKONNOT	31 LEPO, LEIKKI, KULTTUURI, TAITEET	32 SUOJELU HAITALLISELTA TYÖLTÄ	33 SUOJELU HUUMEILTA	34 SUOJELU SEKSAALI-VÄKIVALLALTA	35 LAPSIKAUPAN ESTÄMINEN
36 SUOJELU HYVÄKSIKÄYTÖLTÄ	37 PIDÄTETYT LAPSET	38 SUOJELU SODAN AIKANA	39 TOIPUMINEN JA SOPEUTUMINEN YHTEISKUNTAAN	40 LAPSET, JOTKA RIKKOVA T LAKIA	41 LAPSALLE PARASTA LAKIA NOUDATETAAN	42 JOKAINEN TUNTEE LAPSEN OIKEUDET

<https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/teemapaketit/aluksi-kaiken-takana-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/kunta-lapsen-hyvan-elaman-turvaajana>

43-54

NÄIN SOPIMUS TOIMII

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

Lapsen oikeuksien sopimuksen neljä yleisperiaatetta

Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus (art. 2)

Lapsen edun ensisijaisuus (art. 3.1)

Oikeus elämään ja kehittymiseen (art. 6)

Lapsen osallisuus (art. 12)

Lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3 art.)

“Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien **toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.**”

- Lapsen oikeuksien komitean [yleiskommentti nro. 14.](#) (Lapsen etu ja LAVA)
- Lapsen oikeuksien komitean [yleiskommentti nro 19](#) (Lapsibudjetointi)
- [Kaikki lapsen oikeuksien yleiskommentit suomennettuna](#)

Lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3 art.)

- Lapsibudjetoinnin oikeusperusta:
 - Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 19:
 - Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa. Sopimusvaltiot ovat velvollisia sisällyttämään tämän periaatteen kaikkiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja oikeudellisiin menettelyihinsä, jotka vaikuttavat suoraan tai välillisesti lapsiin, myös talousarvioihin, ja soveltamaan sitä niissä.
 - **Lapsen edun tulisi olla ensisijaisesti huomioon otettava seikka talousarvioprosessin kaikissa vaiheissa ja kaikissa lapsiin vaikuttavissa talousarviopäätöksissä.**

Lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3 art.)

- Velvoite *arvioida ja punnita* lapsen etua aina, kun päätös koskee lasta sekä antaa lapsen edulle *etusija* päätösharkinnassa.
- Velvoite koskee
 - *yksittäistä lasta* → yksilöllinen ja tapauskohtainen arviointi
 - *lapsia ja nuoria ryhminä* → lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi
 - *suoraan ja välillisesti* lapsiin ja nuoriin vaikuttavia päätöksiä ja toimintoja.
- Lapsen edun ensisijaisuuden varmistaminen *edellyttää aina* tiettyjä, lapsen etua turvaavia *menettelytapoja*, kuten
 - lapsen kuuleminen, riittävä riipeys, riittävä tieto, päätöksen avoimet perustelut
- Lapsen etu on myös *tulkintaperiaate*:
 - Jos jokin lainkohta, määräys tai ohje voidaan tulkita monilla eri tavoilla, on aina valittava se tulkinta, joka toteuttaa parhaiten lapsen etua.

Lapsivaikutusten arviointi (LOS 3. art)

- **Lapsivaikutusten arviointi tähtää siihen, että löydetään lasten edun kannalta paras mahdollinen ratkaisu, lapsen edulla on ensisijainen painoarvo**
- Lapsen/lasten etu arvioidaan aina **tapauskohtaisesti**
- On otettava huomioon yleisperiaatteet ja *lapsen edun kannalta olennaiset tekijät* (lista + apukysymykset esityksen lopussa, Yleiskom. 14, kohdat 48 – 84)
- Vaatii monensuuntaista **punnintaa**
 - Se, mitä lapsen etu milloinkin on, on tulkinnanvaraista. Siksi tarvitaan **punnintaa** päätöksen vaikutuksista eri oikeuksiin, hyvinvointiin, arkeen, kehitykseen ja ihmissuhteisiin jne.
 - Mitkä tekijät nousevat lapsen edun kannalta keskeisimmiksi kyseisessä päätöstilanteessa ja sen olosuhteissa?

Lapsivaikutusten arviointi (LOS 3 art.)

- Osana lapsivaikutusten arviointia
 - selvitetään lasten ja nuorten näkemykset asiasta,
 - hyödynnetään tutkimus- ja viranomaistietoa sekä
 - perustellaan huolellisesti:
 - miten lasten etua on arvioitu päätöksen valmistelussa?
 - miten hanke voidaan toteuttaa lasten edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla?
- Vähimmäisvaatimuksena on perustaa lapsivaikutusten arviointi [LOS:n yleisperiaatteisiin](#)

Lapsen edun ensisijaisuus

Huomioitavaa

- Lapsen etu ei ole sama asia kuin lapsen näkemys
- Tarvitaan ennakkoluulottomuutta, kyseenalaistamista ja tiedonhankintaa
 - aikuisten oletukset lapsen edusta
- ”Lapsen etu on huomioitu” -toteamus ei yksinään riitä
 - perustelujen merkitys
- Oikeusperustaisuus keskiössä

Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus (art. 2)

”Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistukseksi, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.”

Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus (art. 2)

- Velvollisuus taata lapsen oikeudet *jokaiselle lapselle* ilman minkäänlaista erottelua.
- Syrjinnän kieltö edellyttää *aktiivisia toimenpiteitä* syrjinnän tunnistamiseksi, puuttumiseksi sekä epäyhdenvertaisuuden korjaamiseksi.
- Velvoite edellyttää aktiivisesti pyrkimään *tunnistamaan* sellaiset *haavoittuvassa asemassa olevat lapsiryhmät*, joiden oikeuksien tunnustaminen ja toteuttaminen voi vaatia erityisiä toimenpiteitä.
- Syrjimättömyys ei tarkoita aina samanlaista kohtelua kaikille, vaan erilainen kohtelu on joskus sallittua ja tarpeellista syrjinnän vähentämiseksi (positiivinen erityiskohtelu)

Oikeus elämään ja kehittymiseen (art. 6)

”Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.

Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.”

Oikeus elämään ja kehittymiseen (art. 6)

- Kehittyminen laaja ja kokonaisvaltainen käsite: lapsen fyysinen, henkinen ja sosiaalinen kehitys
- Velvoite järjestää parhaat mahdolliset olosuhteet lapselle hänen nykyisessä elämässään ja kehityksessään. Ei ole kyse vain lapsen kehityksen turvaamisesta aikuisuutta varten.
- Velvoite sisältää kaikkien lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin osa-alueiden turvaamisen: mm. oikeus terveyteen, turvaan, oppimiseen, leikkiin, lepoon ja vapaa-aikaan, riittävään elintasoon ja koulutukseen
- Velvoittaa *suojaamaan lasta* aktiivisesti hänen kehitystään vaarantavalta toiminnalta, kuten väkivallalta, kiusaamiselta, välinpitämättömältä kohtelulta, työnteolta, huumeidenkäytöltä sekä seksuaaliselta ja muulta hyväksikäytöltä.
- Velvoittaa myös *takaamaan ja järjestämään* lapselle *avun ja tuen*, jos lapsi on joutunut em. toiminnan kohteeksi.

Lapsen näkemyksen kunnioittaminen eli osallisuus (art. 12)

”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.”

Lapsen näkemyksen kunnioittaminen eli osallisuus (art. 12)

- Velvoite kattaa lapsen oikeuden *esittää vapaasti näkemyksensä* sekä saada *näkemyksensä huomioon otetuksi* häntä koskevissa asioissa.
- Lapsi näkemyksiä ja kokemuksia omaavana toimijana: Velvoite tukea järjestelmällisesti ja jatkuvasti lasten mahdollisuuksia vaikuttaa sekä omaan elämäänsä ja lähiympäristöönsä että yhteiskuntaan laajemminkin.
- Lapsen oikeudelle ilmaista näkemyksensä *ei voida asettaa* minkäänlaisia *ikärajoja*.
- Osallisuudella välitön yhteys lapsen edun ensisijaisuuteen: lasta/lapsia on kuultava aina lapsen etua arvioitaessa sekä yksilöpäätöksissä että lapsivaikutusten arvioinneissa.

Committee on the Rights of the Child

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
TREATY BODIES

YK:n lapsen oikeuksien komitean
loppupäätelmät Suomelle 2023,
CRC/C/FIN/CO/5–6

A group of four young women are sitting on concrete steps outdoors. They are all looking at books or papers they are holding. The woman on the far left is smiling and looking towards the others. The woman next to her has a neutral expression. The woman on the right is wearing a pink hijab and glasses, looking intently at her book. The woman on the far right is partially visible, also wearing glasses and looking at her book. They are all dressed in winter jackets. The background shows a grey brick wall and a white door frame.

**OSIO 2
MITEN
LAPSIVAIKUTUSTEN
ARVIOINTIA
TEHDÄÄN?**

LAVA-prosessin työvaiheita

1. TUNNISTAMINEN: TEHDÄÄNKÖ LAVA?

- Nykytilanteen tarkastelu
- Koskeeko päätös lapsia, nuoria, perheitä? Haavoittuvassa asemassa olevia lapsia?
- Suora vai välillinen vaikutus?
- LAVAn laajuus:
 - Tarvitaanko suppeampi vai laajempi?

2. TARKASTELU JA SUUNNITTELU

- **Alustava kartoitus; mihin eri lapsen oikeuksiin hanke voi vaikuttaa, vaarantuuko joku?**
- Lasten kuulemisen suunnittelu, mitä kysytään ja keneltä, menetelmät
- Mitä tietoa on jo käytettävissä? Mitä muuta erilaista tietoa tarvitaan? Mistä saadaan?
- Mikä muuttuu ja miten? Mitä seurauksia?
- Vaihtoehtoiset päätöksen lopputulokset?

3. TIEDONKERUU JA LASTEN OSALLISUUS

- Tutkimus-, asiantuntija- ja viranomaistiedon hankkiminen
- Lasten näkemysten kerääminen
 - Muista haavoittuvassa asemassa olevat lapset

LAVA-prosessin työvaiheita

4. ANALYYSI, PUNNINTA JA PERUSTELUT

- Lasten näkemysten ja kerätyn tiedon analyysi: mitä lapsivaikutuksia?
 - Punninta
 - Eri ratkaisuvaihtoehtojen hyödyt, haitat ja riskit lapsen oikeuksien näkökulmasta?
- Perustelut
- Suositukset päätöksenteolle: ensisijainen painoarvo lapsen edulle

5. DOKUMENTOINTI JA ESITTELY PÄÄTTÄJILLE

- Raportoidaan arvioinnin havainnot ja suositukset
- Selkeä ja tiivis dokumentti päätöksenteon tueksi
- Tuloksista tiedottaminen lapsille

6. JÄLKISEURANTA

- Ennakoitujen vaikutusten toteutuminen?
- Odottamattomat vaikutukset?
- Prosessin arviointi, mitä opittiin?

1. TUNNISTAMINEN: TEHDÄÄNKÖ LAVA?

- Nykytilanteen tarkastelu
- Koskeeko päätös lapsia, nuoria, perheitä?
Haavoittuvassa asemassa olevia lapsia?
- Suora vai välillinen vaikutus?
- **LAVAn laajuus:**
 - Tarvitaanko suppeampi vai laajempi?

“Milloin LAVA tulee tehdä?”

- Kun päätös koskee lapsia
- Jos päätöksellä on *merkittävä vaikutus* lapseen tai lapsiin, tarvitaan *yksityiskohtainen ja laaja* lapsivaikutusten arviointi
- Tapauskohtainen harkinta LAVA:n tarpeesta tarvitaan, kun vaikutukset eivät ole suoria / ovat välillisiä
 - Huom! Usein vasta varsinaisessa vaikutusten arvioinnissa huomataan, että vaikutuksia on, vaikka ensisilmäyksellä niitä ei olisi todettu
- Ei voida asettaa kriteerejä sellaisille päätöksille, jolloin LAVAa ei tarvita ([lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti 14](#))

2. TARKASTELU JA SUUNNITTELU

- **Alustava kartoitus; mihin eri lapsen oikeuksiin hanke voi vaikuttaa, vaarantuuko joku?**
- Mitä tietoa on jo käytettävissä? Mitä muuta erilaista tietoa tarvitaan? Mistä saadaan?
- Lasten kuulemisen suunnittelu, mitä kysytään ja keneltä, menetelmät
- Mikä muuttuu ja miten? Mitä seurauksia?
- Vaihtoehtoiset päätöksen lopputulokset?

Alustava kartoitus:

Tunnistetaan, mitä lapsen oikeuksien sekä lapsen arjen ja elämän ulottuvuuksia ja olosuhteita päätökseen mahdollisesti liittyy.

- Kartoitetaan mahdolliset vaikutukset, hyödyt, haitat, riskit lapsen oikeuksien toteutumiseen
 - **Otetaan huomioon *lapsen edun kannalta olennaiset tekijät* hyödyntämällä UNICEFin apukysymyksiä lapsivaikutusten arviointiin (diat 48 -56).** Mitkä tekijät nousevat lapsen edun kannalta keskeisimmiksi kyseisessä tilanteessa ja sen olosuhteissa?

Tunnistetaan avoimet kysymykset ja mitä tietoa tarvitaan.

- Mitä tietoa on käytettävissä, mistä löydetään lisätietoa?
- Mistä erityisesti tarvitaan lasten ja nuorten kokemustietoa ja näkemyksiä
 - Lasten kuulemisen suunnittelu

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät:

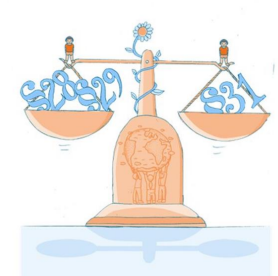

Lapsen oikeuksien komitean määrittelemät *lapsen edun osatekijät*, jotka on lapsen etua arvioitaessa ja määritettäessä otettava huomioon kyseiselle tilanteelle olennaisina tekijöinä (Yleiskom. 14, kohdat 48 – 84):

- **Lapsen näkemykset** (LOS 12 art., 13 art., 42 art.)
- **Lapsen hyvinvointi ja arki** (LOS 26 art., 27 art., 31 art.)
- **Identiteetti ja tausta** (LOS 2 art., 8 art, 14 art., 30 art.)
- **Haavoittuva asema** (LOS 22 art., 23 art., 30 art.)
- **Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen** (LOS 9 art., 10 art., 16 art.)
- **Terveys** (LOS 24 art.)
- **Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus** (LOS 6 art., 16 art., 19 art., 33 art, 34 art., 36 art., 37 art.)
- **Koulutus ja varhaiskasvatus** (28 art, 29 art.)

Huomioi sekä lasta yksilönä koskevissa päätöksissä että lapsivaikutusten arvioinnissa!

UNICEFin apukysymykset vaikutusten tunnistamiseen kunkin tekijän mukaan jaoteltuna dioilla 48-56.

Apukysymykset LAVAn alustavaan kartoitukseen

- LAVA-työryhmä vastaa kysymyksiin jo suunnitteluvaiheessa
- Kysymysten avulla tunnistetaan mahdollisimman varhain, mitä lapsen oikeuksien sekä lapsen arjen ja elämän ulottuvuuksia ja olosuhteita päätökseen liittyy
- Osataan etsiä tarvittava tieto ja voidaan suunnitella, mistä erityisesti tarvitaan lasten ja nuorten kokemustietoa ja näkemyksiä

Huomioita apukysymyksistä

(Yleiskom. 14, kohdat 48 – 51)

- **Apukysymykset on tarkoitettu avuksi, jotta päätöksen vaikutuksia ja lapsen etua punnittaisiin lapsivaikutusten arvioinnissa mahdollisimman kattavasti lapsen eri oikeuksien kannalta**
 - Apukysymysten luettelo **ei ole** tyhjentävä eikä hierarkkinen, vaan esimerkinomainen ja joustava
- Lapsivaikutusten arvioinnissa on oleellista tarkastella sellaisia tekijöitä, jotka ovat oleellisia niiden lapsiryhmien kannalta, joita päätös koskee.
- Lapsivaikutusten arvioinnissa voi ja kannattaa siis tarkastella muitakin tekijöitä, kuin tässä mainittuja, jos ne ovat oleellisia päätöksen kontekstissa.
- Mitkä tekijät nousevat lapsen edun kannalta keskeisimmiksi kyseisessä tilanteessa ja sen olosuhteissa?

Lapsen näkemykset

Mitä mieltä ovat lapset ja nuoret, joita muutos koskee? Mitä vaikutuksia he tunnistavat arkeensa?

Ovatko he saaneet riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa asiasta? Miten lasten näkemykset huomioidaan päätöksenteossa?

Miten lasten näkemysten huomiointi varmistetaan, ettei jää näennäiseksi? Tukevatko lasten näkemykset aikuisten tunnistamia vaikutuksia vai eivät?

Millä menetelmillä lapsia kuullaan?

Oikeusalueet: [Art 12](#). Lapsen oikeus esittää näkemyksensä ja saada ne huomioon otetuksi

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät: Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Lapsen hyvinvointi ja arki

Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen?

Miten päätös vaikuttaa lapsen oikeuteen leikkiin, vapaa-aikaan, harrastuksiin, liikuntaan ja lepoon?

Miten päätöksessä huomioidaan vaikutukset lapsen riittävään elintasoon ja toimeentuloon?

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lapsen kehitykseen, kuten myönteisen itsetunnon, sosiaalisten taitojen sekä oppimisedellytysten kehittymiseen?

Oikeusalueet: [Art 6](#). Oikeus elämään ja kehittymiseen, [Art 31](#). Oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään, [Art 27](#). Oikeus riittävään elintasoon

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät: Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Identiteetti ja tausta

Miten lasten moninaisuus ja erilaiset lapsiryhmät sekä heidän ominaisuutensa ja tarpeensa huomioidaan?

Ota huomioon ainakin lasten sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kansallinen alkuperä, kieli, uskonto ja persoonallisuus.

Alueellinen yhdenvertaisuus: Vaikuttaako valmisteilla oleva asia eri alueilla asuviin lapsiin eri tavoin?

Millaisia vaikutuksia valmistella olevalla asialla on lasten erityisten tarpeiden ja tuen toteutumisen kannalta?

Vaikutukset eri ikäisille lapsille?

Miten lasten yhdenvertaisuus, syrjimättömyys ja tasa-arvo turvataan?

Oikeusalueet: [Art 2.](#) Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät:
Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Haavoittuva asema 1/2

Miten päätöksessä otetaan huomioon lapsen/lasten haavoittuva asema?

Miten päätös vaikuttaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin (ks. lista edellä)? Mihin ryhmiin erityisesti?

Onko päätöksellä kielteisempiä vaikutuksia jollekin toiselle lapsiryhmälle muihin ryhmiin verrattuna?

Oikeusalueet: [Art 2.](#) Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, [Art 27.](#) Oikeus riittävään elintasoon, [Art. 23.](#) Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät: Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Haavoittuva asema 2/2

Huomioi erityisesti mm.:

- ulkomaalaistaustaiset lapset
- turvapaikanhakijalapset
- vieraskieliset lapset
- seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret
- mielenterveysongelmia kohdanneet lapset/ kohdanneiden perheiden lapset
- päihdeongelmia kohdanneet nuoret / kohdanneiden perheiden lapset
- köyhien tai vähävaraisten perheiden lapset
- toimintarajoitteiset, neuropsykiatrisesti oireilevat, pitkäaikaisesti sairaat tai vammaiset lapset
- syrjäseudulla tai sosioekonomisesti heikommin toimeentulevalla alueella asuvat lapset
- syntymäkodin ulkopuolelle sijoitetut lapset
- saamelais- ja romanilapset
- uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset

Oikeusalueet: [Art 2.](#) Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, [Art 27.](#) Oikeus riittävään elintasoon, [Art. 23.](#) Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät:
Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen

Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin ja niiden turvaamiseen?

Voiko esitys aiheuttaa lasten ja nuorten syrjäytymistä? Miten tämä ehkäistään?

Millaisia vaikutuksia valmistelussa olevalla asialla on lasten vertaissuhteisiin tai niiden pysyvyyteen?

Oikeusalueet: [Art 9](#). Perheyhteyden periaate, HUOM! myös [Yleiskom. 14, kohta 70](#). Perheen säilyttämiseen sisältyy lapsen siteiden säilyttäminen laajemmassa merkityksessä. Nämä siteet ulottuvat suurperheeseen, kuten isovanhempiin ja setiin tai täteihin, sekä ystäviin, kouluun ja laajempaan ympäristöön.

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät: Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Terveys

Miten päätös vaikuttaa lasten fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen?

Vähentääkö vai lisääkö päätös lasten sairastumis-, onnettomuus- tai tapaturmariskejä?

Miten päätös vaikuttaa lasten mahdollisuuteen saada terveydenhoitoa?

Oikeusalueet: [Art 24](#) Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät: Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen?

Miten päätös vaikuttaa lapsen kasvuympäristöön perheessä, kaverisuhteissa ja elinympäristössä?

Millaisia riskejä ja haittoja sekä muita seurauksia muutoksesta voi tulevaisuudessa aiheutua lapsen turvallisuudelle?
Miten niitä ehkäistään?

Miten päätös vaikuttaa lapsen yksityisyyden suojaan?

Miten päätös vaikuttaa lapsen suojelemiseen fyysiseltä ja henkisesti väkivallalta?

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on kiusaamisen ehkäisyn mahdollisuuksiin?

Oikeusalueet: [Art 6](#). Oikeus elämään ja kehittymiseen, [Art 19](#). Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät:
Apukysymyksiä lapsen edun arviointiin ja vaikutusten tunnistamiseen

Koulutus ja varhaiskasvatus

Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten yhdenvertaiseen oikeuteen saada opetusta tai varhaiskasvatusta?

Miten päätös vaikuttaa mahdollisuuksiin järjestää koulutusta laadukkaasti ja koulutuksen tavoitteet toteuttaen?

Millaisia vaikutuksia koulutuksen laatuun voidaan tunnistaa?

Millaisia vaikutuksia varhaiskasvatuksen ja opetuksen saavutettavuuteen (esim. matkat, oppimisympäristön ja -materiaalien esteettömyys?)

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lapsen oikeuteen saada pedagogista / erityistä tukea tai opiskeluhuollon tukea?

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on koulupolun jatkuvuuteen tai koulupudokkuuteen?

Oikeusalueet: [Art 28](#). Oikeus koulutukseen, [Art 29](#). Koulutuksen tavoitteet

3. TIEDONKERUU JA LASTEN OSALLISUUS

- Tutkimus-, asiantuntija- ja viranomaistiedon hankkiminen
- Lasten näkemysten kerääminen
 - Muista haavoittuvassa asemassa olevat lapset

- Kerätään lasten näkemykset
 - soveltuvien menetelmien valinta tilanteen mukaan
- Hyödynnetään kunnan omia tietolähteitä
 - mm. kunnan työntekijöiden asiantuntijatieto ja muu kunnan tiedonkeruu
- Kerätään relevantti tieto kansallisista lähteistä
 - esimerkkejä seuraavalla dialla
- Saadaan vastauksia tarkasteluvaiheessa tunnistettuihin avoimiin kysymyksiin
- Voidaan tarkentaa ja todentaa tunnistettuja mahdollisia vaikutuksia lapsen edun eri osatekijöihin

➡ Tieto kerätään yhteen ja analysoidaan

➡ Mahdollistaa punninnan

Kansallisen tiedonkeruun lähteet

- Huomionarvoisia lähteitä ovat mm. lapsiasiavaltuutetun vuosikirjat, tilastot, tutkimukset, kuten THL:n kouluterveyskyselyt ja FinLapset, oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin ratkaisut lapsia koskevissa asioissa, aluehallintoviraston valvontaratkaisut ja ohjeet, lapsiasiavaltuutetun julkaisut sekä lapsioikeudelliset julkaisut
- Lasten hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita on kaikkiaan tunnistettu ja koottu yhteen n. 2 400 kappaleen edestä (ks. esim. [lapsistrategian toimenpide 24, Tilastokeskus 2023](#)) → tästä joukosta on tärkeää tunnistaa tilannekohtaisesti relevantit indikaattorit. Erityistä huomiota tulee kiinnittää indikaattoreihin, jotka antavat tietoa päätökseen liittyvistä lapsenoikeusalueista sekä päätöksellä tavoiteltavista vaikutuksista.

4. ANALYYSI, PUNNINTA JA PERUSTELUT

- **Lasten näkemysten ja kerätyn tiedon analyysi:** mitä lapsivaikutuksia?
 - Punninta
 - Eri ratkaisuvaihtoehtojen hyödyt, haitat ja riskit lapsen oikeuksien näkökulmasta?
 - Perustelut
 - Suositukset päätöksenteolle: ensisijainen painoarvo lapsen edulle

- Lapsen edun tulkinnanvaraisuus ja tapauskohtaisuus
- **Punninta**
 - Lapsen eri oikeuksien, lapsen edun eri tekijöiden ja tunnistettujen vaikutusten välillä
 - lapsen edun ja muiden oleellisten intressien välillä
- **Perustelujen** huolellinen kirjaaminen
 - Millainen ratkaisuvaihtoehto edistäisi ja toteuttaisi lasten etua parhaalla mahdollisella tavalla ja miksi?
 - Millaista punnintaa on käyty? Mitä pidetään lasten etuna ja millä perusteella? Kuinka lasten etua on arvioitu suhteessa muihin seikkoihin?
 - **Suositukset päätöksenteolle:** ensisijainen painoarvo lapsen edulle

Punninta lapsivaikutusten arvioinnissa

Punnintaa lapsen eri oikeuksien, lapsen edun eri tekijöiden ja tunnistettujen vaikutusten välillä:

- Lapsen edun eri tekijöiden keskinäinen ristiriita kyseisen päätöksen olosuhteissa
 - esim. turvallisuus vs. leikki&vapaa-aika
- Mikä nousee lapsen edun ja oikeuksien kannalta keskeisimmiksi kyseisessä tilanteessa? **Mitä painotetaan?**
- Punnintaa tehdään sellaisen ratkaisun löytämiseksi, joka parhaiten toteuttaa lapsen etua
- Vaikutusten **merkittävyyden punninta** (apukysymykset edempänä)

Vaikutusten merkittävyyden punninta: Apukysymyksiä

- Millaista määrää lapsia ja nuoria päätös koskee?
- Mikä on vaikutuksen vakavuus ja laajuus?
- Miten päätöksen myönteisiä vaikutuksia voidaan vahvistaa ja kielteisiä vaikutuksia lieventää tai estää kokonaan?
- Mikä on vaikutuksen kesto? Ovatko vaikutukset lyhyt- vai pitkäaikaisia, kertaluonteisia vai toistuvia, tilapäisiä vai pysyviä?
- Miten todennäköistä on, että arvioidut vaikutukset myös toteutuvat?
- Mitkä ovat vaikutusten keskinäiset suhteet ja niiden yhteisvaikutus sekä mahdolliset kumuloituvat vaikutukset?

Punninta lapsivaikutusten arvioinnissa

- Punnintaa lapsen edun ja *muiden* asiassa oleellisten *intressien* välillä:
 - Esim. talous, ympäristövaikutukset, jonkin muun väestöryhmän intressit (Yleiskom.14, kohta 82)
 - Lapsen edulla korkeampi prioriteetti
 - Pyrittävä löytämään sovitteluratkaisu intressien yhteensovittamiseksi

LAVA-prosessin työvaiheita

4. ANALYYSI, PUNNINTA JA PERUSTELUT

- Lasten näkemysten ja kerätyn tiedon analyysi: mitä lapsivaikutuksia?
 - Punninta
 - Eri ratkaisuvaihtoehtojen hyödyt, haitat ja riskit lapsen oikeuksien näkökulmasta?
- Perustelut
- Suositukset päätöksenteolle: ensisijainen painoarvo lapsen edulle

5. DOKUMENTOINTI JA ESITTELY PÄÄTTÄJILLE

- Raportoidaan arvioinnin havainnot ja suositukset
- Selkeä ja tiivis dokumentti päätöksenteon tueksi
- Tuloksista tiedottaminen lapsille

6. JÄLKISEURANTA

- Ennakoitujen vaikutusten toteutuminen?
- Odottamattomat vaikutukset?
- Prosessin arviointi, mitä opittiin?

OSIO 3

Lapsibudjetointi

Lapsibudjetointi pähkinänkuoressa

- Lapsibudjetointi koostuu kahdesta kokonaisuudesta:
 - 1) kunnan budjetista ja/tai tilinpäätöksestä jäljitetään kaikki lapsiin kohdistuvat määrärahat eli tehdään analyysi lapsiin käytettävistä ja/tai käytetyistä julkisista varoista sekä lisäksi
 - 2) arvioidaan talousarviopäätösten lapsivaikutukset.
- Lapsibudjetointi tulisi nähdä lapsivaikutusten arvioinnin yhtenä osakokonaisuutena, joka keskittyy talousarviopäätösten vaikutusten arviointiin.
- Lapsibudjetoinnin tekemiseksi tarvitaan:
 - **Tieto** lasten ja nuorten **hyvinvoinnin tilasta ja haasteista.**
 - **Tieto** lasten ja nuorten **oikeuksista ja niiden toteutumisesta.**
 - **Osaaminen budjettianalyysin tekemiseen ja toteumatietojen tarkasteluun**
 - **Osaaminen lapsivaikutusten arviointien tekemiseen.**

Budjettianalyysi lapsibudjetoinnin pohjana

- Lapsibudjetoinnin edellytyksenä on lapsilähtöinen budjettianalyysi, eli lapsiin (alle 18-vuotiaisiin) kohdistuvien määrärahojen seuranta
- Tiedolla johtamisen edellytykset paranevat, kun tiedetään
 - kuinka paljon resursseja kohdennetaan suoraan ja välillisesti lapsiin liittyvien tavoitteiden saavuttamiseen (child-specific objectives) sekä
 - millä tavalla resurssit jakaantuvat (esim. eri toimialoille, palveluihin ja palveluokkiin, ”liikennevaloluokkiin”, lapsenoikeusteemoihin, ilmiöihin tai vaikutuksiin lapsen elämässä)

Budjettianalyysin indikaattoreita

Yleiset kustannusindikaattorit

- Lapsiin kohdistuvat kokonaiskustannukset
- Lapsia kohden lasketut menot (ja päivittäiset menot lasta kohden)
- Menot lasta kohden (ja päivittäin lasta kohden)
- Lapsiin kohdistuvien menojen prosenttiosuus kokonaisbudjetista
- Lapsiin kohdistuvien menojen prosenttiosuus kaikista sosiaalihuollon menoista
- Lapsiin kohdistuvat menot prosenttina BKT:sta

Lähde:
Cummins,
UNICEF (2016)

Temaattiset kustannusindikaattorit

- Lapsiin kohdistuvat menot toimintojen, ministeriöiden ja/tai toimialojen ym. mukaan
- Lapsiin kohdistuvat menot elämänkaaren mukaan (esim. kuinka paljon rahaa kohdistuu 0–5, 6–12 ja 13–17 -vuotiaille)
- Lapsiin kohdistuvat menot oikeusalueiden mukaan (esim. oikeus elämään ja kehittymiseen, suojeluun, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen)
- Lapsiin kohdistuvat menot niiden kohdistumisen mukaan (kuinka paljon suoraa, epäsuoraa ja kollektiivisiä kustannuksia)
- Millä tavalla menot kohdistuvat lapsiin (esim. toistuvat menot vs. yksittäiset investoinnit)
- Lapsille talousarviossa kohdennettujen kustannusten suhde toteutuneisiin menoihin

Miten arvioidaan talousarviopäätösten lapsivaikutuksia?

- Oleellista on sekä
 - määritellä, minkälaisia lapsivaikutuksia lapsiin ja nuoriin kohdennettavilla määrärahoilla on tarkoitus saada aikaan (talousarvion vaikutusten **ennakkoarviointi**) että
 - arvioida, minkälaisia vaikutuksia kohdennetuilla määrärahoilla on jo aikaansaatu (talousarvion vaikutusten **seuranta-arviointi** eli tilinpäätöksen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi).
- Edellä käsitellyt lapsivaikutusten arvioinnin ohjeistukset pätevät myös taluspäätösten lapsivaikutusten arviointiin.
- Budjettianalyysin pohjalta tehtävällä lapsivaikutusten arvioinnilla
 - voidaan arvioida, onko resursointi riittävää suhteessa tarpeisiin,
 - voidaan arvioida, kohdistuvatko varat vaikuttaviin, lapsen oikeuksia toteuttaviin toimiin ja
 - saadaan kokonaiskuvan avulla tietoa, edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia sekä heidän oikeuksiensa toteutumista.

Lapsibudjetoinnin kehittäminen kansallisesti

- Eduskunnan valtiovarainvaliokunta on osoittanut valtionavustusta lapsibudjetoinnin pilotoimiseen hyvinvointialueilla vuosina 2023-2024. Pilotti on käynnistynyt syksyllä 2023 ja pilottihyvinvointialueiksi on valittu Pirkanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueet.
- Avustuksen tavoitteena on parantaa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden vaikuttavuutta, vahvistaa resurssien kohdentamista oikeisiin toimiin oikeaan aikaan sekä edistää lasten oikeuksien toteutumista.
- Pilotin yhteyteen on lisäksi luotu verkosto niistä hyvinvointialueista ja kunnista, jotka tällä hetkellä jo tekevät tai tulevaisuudessa aikovat tehdä lapsibudjetointia. Verkostolle tullaan vuosina 2023-2024 järjestämään kaikkiaan viisi työpajaa, joissa käsitellään lapsibudjetointia eri näkökulmista. Tavoitteena on sekä oppia lisää lapsibudjetoinnista, kehittää sitä kansallisesti eteenpäin sekä kuulla Pirkanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan työn edistymisestä. Ensimmäinen työpaja järjestetään etäyhteyksillä 14.12.2023.

Toimenpiteitä lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin edistämiseen

- Käyttöönoton prosessin suunnittelu ja edellytysten luominen
- Kunnan yhteinen linjaus ja strateginen päätös
- Koko kunnan yhteiset ohjeistukset, mallit ja menettelytavat
- Pilotit, niistä oppiminen ja opin jakaminen
- Koulutukset ja perehdyttäminen
- Substanssi- ja prosessiosaamisen vahvistaminen
- Raportointi- ja analyysipohjat (millainen tekninen ratkaisu?)
- Sitoutuminen ja sitouttaminen kaikilla toimialoilla
- Nivoutuminen osaksi muuta vaikutusten ennakoarviointia (EVA)

jokaiselle lapselle

KIITOS!

Kuvat
© UNICEF/Hanna-Kai
Hämäläinen

LAVA-koulutusten/-työpajojen tarjoajia

- **Kansallisen lapsistrategian verkkokoulutuskokonaisuudet:**
<https://www.eoppiva.fi/kokoelmat/lapsen-oikeudet/>
- [Koulutus lapsivaikutusten arvioinnista ja lapsibudjetoinnista](#)
- **Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) piirijärjestöjen LAVA-koulutukset ja työpajat kunnille**
 - yhteystiedot: <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/piirien-yhteystiedot/>

TUTUSTU JA OPI

Lapsen oikeudet kunnassa

- Lapsen oikeudet pähkinänkuoressa
- Lapsen oikeudet kunnan rakenteissa
- Yhdenvertaisuus
- Lapsen etu ja lapsivaikutusten arviointi
- Oikeus elämään ja kehittymiseen
- Osallisuus
 - Näin keräät lasten näkemyksiä

Lähteet ja lisätietoa lapsivaikutusten arvioinnista

- [YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit | Lapsiasiavaltuutettu](#)
- [YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta | Lapsiasiavaltuutettu](#)
- [Kansallinen lapsistrategia](#)
- [Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma](#)
- [UNICEFin Lapsiystävällinen kunta –mallin Lapsen etu ja lapsivaikutusten arviointi –materiaali](#)
- [Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa -ohjeistus](#)
- [Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä – Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina hyvinvointialueella -ohjeistus](#)
- [LAPE-muutosohjelman Lapsivaikutusten arviointi –materiaali](#)
- [Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsivaikutusten arviointi -materiaali](#)

Lähteet ja lisätietoa lapsibudjetoinnista

- [Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 19](#)
- [VM:n selvityshenkilöiden raportti \(2022\)](#)
- [Lapsibudjetoinnin pilotointi ja vakiinnuttaminen, työryhmän mietintö \(2021\)](#)
- [Lapsilähtöinen budjetointi –selvitys \(2020\)](#)
- [Suomen UNICEFin Lapsiystävällinen kunta –mallin lapsibudjetointimateriaali](#)
- [Lapsibudjetointi osana kuntien taloushallintoa \(Policy brief, 2020\)](#)
- [Child-focused Public Expenditure Measurement: A Compendium of Country Initiatives. UNICEF 2016.](#)

Muut lähteet

- [Pelastakaa Lapset ry:n opas lasten osallisuuteen lapsivaikutusten arvioinneissa](#)
- [Lapsia koskeva tieto : tietopohjan tila ja kehittämistarpeet : lapsistrategian toimenpiteen 24 loppuraportti](#)
- [Tiedosta tekoihin – Hyvinvointialueiden tiedolla ohjaaminen ja vaikuttavuus : Valtiovarainministeriön Kustannusvaikuttavuuden osaamiskeskus -hankkeen loppuraportti \(2023\)](#)